

MULTICULTURALISM VS. PLURALISM —
NOI PERSPECTIVE ȘTIINȚIFICE DESPRE CULTURĂ ȘI IDENTITATE

MULTICULTURALISM VS. PLURALISM —
NEW SCIENTIFIC PERSPECTIVES ON CULTURE AND IDENTITY

ANA MITRIUC¹,

doctorandă, asistent universitar
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
<https://orcid.org/0009-0004-4284-7434>

CZU 316.7

DOI <https://doi.org/10.55383/iadc2023.36>

Trăim într-o lume în care valorile se redefinesc și se restructurează. Epoca noastră, ca spațiu istoric, este traversată de mutații profunde, fiind punctată de crize și revoluții în cele mai diverse domenii ale existenței, dar nicăieri nu se resimt mai acut ca în orizontul cultural. De-a lungul secolelor cultura și identitatea culturală au fost provocate de noi perspective, dintre care multiculturalismul și pluralismul, care constituie punctul țintă în acest demers. Prin urmare, articolul cuprinde studii referitoare la noile ideologii politice cu accent asupra evoluțiilor acestora și o tratare mai extinsă asupra mișcărilor și politicilor generate de către acestea. În realizarea studiului m-am concentrat asupra mai multor dimensiuni ale multiculturalismului, ca ideologie a pluralismului și diversității. În acest scop, am apelat la o serie de termeni corelativi, precum: diversitate, multiculturalitate, inter-culturalism, societate plurală și cultură societală. În această ordine de idei, multiculturalismul se recomandă ca o soluție potențială cu deschideri semnificative pentru gestionarea adecvată a pluralității culturale.

Cuvinte-cheie: *diversitate, multiculturalitate, multiculturalism, pluralism, inter-culturalism, societate plurală și cultură societală*

We live in a world where values are redefined and restructured. Our era, as a historical space, is traversed by profound changes, being punctuated by crises and revolutions in the most diverse fields of existence, but nowhere it is felt more sharply than in the horizon of culture. Through- out the centuries, culture and cultural identity have been challenged by new perspectives, among which multiculturalism and pluralism are the target point in this endeavor. Therefore, the article includes studies on new political ideologies, with an emphasis on their development and a broader treatment of the movements and policies generated by them. In developing the study, I focused on multiple dimensions of multiculturalism as the ideology of pluralism and diversity. For this purpose, we have resorted to a number of correlative terms, such as: diversity, multiculturalism, inter-culturalism, plural society and social culture. In this order of ideas, multiculturalism is recommended as a potential solution, with significant openings for the proper management of cultural pluralism.

Keywords: *diversity, multiculturalism, pluralism, inter-culturalism, plural society and social culture*

---

¹ E-mail: anamitriuc@gmail.com

Introducere

Trăim într-o lume polimorfă, diversă, supusă unor schimbări accelerate. Astăzi asistăm la interacțiuni complexe, fără precedent, între indivizi, grupuri și societăți enorme, care produc schimbări profunde în structura identitară a culturilor. Globalizarea, civilizația postindustrială, societatea informațională, mijloacele de comunicare, cultura postmodernă și intensificarea dialogului dintre culturi prezintă fenomene actuale care se asociază. De-a lungul secolelor cultura și identitatea culturală au fost provocate de noi perspective științifice cu rezonanță atât în plan politic cât și social, dintre care multiculturalismul și pluralismul reprezintă punctul țintă în acest demers.

Cultura umanistă și contemporană

Secolul nostru reprezintă perioada intrării în zodia multicomunicării, a tehnoculturii, a transcul-turației generalizate, care marchează creșterea conștiinței teoretice privind mutațiile, rupturile, re-structurările produse în ordinea civilizației și culturii. De câteva decenii, numeroși teoreticieni au încercat să exprime toate schimbările produse în noi termeni conceptuali. În această ordine de idei, teoreticianul francez Abraham Moles și filosoful elvețian Rene Berger au dat contur unui model expli-cativ al culturii contemporane în opoziție cu cea tradițională. Ținând cont de aceasta, Moles pornește de la dimensiunea care se referă la cunoașterea și însușirea cunoștințelor în cadrul celor două culturi.

Contribuția sa își găsește valoare în lucrarea *Sociodinamica culturii*, unde autorul face o descriere minuțioasă a culturii umaniste, după care pune în discuție și cultura contemporană. Dacă cea uma-nistă este asemănătoare „pânzei de păiajen”, astăzi o denumește „cultură mozaicată”, rezultat al valului de cunoștințe care ne asaltează în fiecare zi, al unei informații permanente și întâmplătoare. O astfel de cultură se prezintă ca esențialmente aleatoare de fragmente, prin juxtapunere fără construcție, fără puncte de reper, în care nicio idee nu este neapărat generală, dar în care mai multe idei sunt impor-tante (idei-forță, cuvinte-cheie etc.) [1p. 55].

Ceea ce Moles numește cultură mozaicată, la Berger cultura contemporană este percepută ca uni-versul amalgamului. Prin autorul elvețian descoperim că lucrurile există doar în măsura în care fac parte din procesul comunicării. Fenomenul reproducerii, al multiplicării tehnice a operelor reprezintă propria lor lume, care există independent de operele de la care au emanat, este un sistem care-și impu-ne insistent existența și dictează propriile sale legi.

Astăzi culturile au posibilitatea de a se recunoaște mult mai profund ca oricând. Filosofia culturii și cercetările antropologice s-au născut tocmai din necesitatea de a explica diferențele dintre culturi. Conceptul de cultură implică diverse zone de referință și niveluri de abordare. Pornind de la aceste constatări, Grigore Georgiu susține cu certitudine că asistăm la o tranziție dintre multiculturalitate la interculturalitate, de la coexistența diversităților culturale la o epocă în care interacțiunile multiple vor duce neapărat la interferențe și hibridări ale lor, astfel încât identitățile culturale își vor pierde semni-ficația de până acum și vor fi „topite” într-o cultură amalgam, fără pecete identitară [2 p.13].

În baza celor relatate, putem conchide că lumea înconjurătoare a suferit modificări fundamentale pe care le reflectă structura spiritului nostru și astăzi, în cadrul schimbat al culturii din era tehnologi-că, lumea este descoperită la întâmplare, printr-un proces de încercări și erori.

Multiculturalismul — noua ideologie a pluralismului și diversității

Diversitatea, diferența, eterogenitatea sunt experiențele definitorii ale oamenilor la sfârșitul seco-lului XX. În urma proceselor transnaționale de producție, consum și comunicare, evenimentele petre-cute în altă parte devin experiențe apropiate, cotidiene. În lumea occidentală noii veniți se confruntă cu trăirea alterității, a condiției de străin, care devine tot mai determinată în marile metropole din Occident. Răspunsurile generate de creșterea mobilității urbane și a migrației spre orașele mari, ideea că lumea contemporană se deplasează spre o cultură universală au dat nume unui nou tip de discurs — multiculturalismul, cu rezonanță atât în plan politic cât și social.

În prezent se discută despre existența a două curente de opinie asupra noului discurs. Dintr-un punct de vedere, multiculturalismul este privit ca un fapt benefic, iar din altă parte este contestat cu vehemență. Susținătorii consideră că statul multicultural este un sistem democratic care permite oamenilor să își asume identitatea proprie în cadrul unor societăți mai tolerante, iar opoziții vin cu argumente care să ateste faptul că această „ideologie a diversității” nu duce decât la fărâmițarea societății în grupuri închise, omogene, care nu comunică între ele [3 p. 110].

Scopul acesteia vine să ilustreze și să încurajeze diversitatea culturală în favoarea mai multor oameni și a societății, îmbunătățind comunicarea între diverse grupuri și afirmându-și propria cultură.

O altă confirmare a acestei idei este sintetizată de politicianul George Schopflin, care în lucrarea „Pe căi diferite spre multiculturalitate” specifică: „Idea fundamentală a multiculturalismului este aceea că mai multe culturi diferite care conlocuiesc în același stat au drepturi egale, iar cultura majoritară nu trebuie să fie în situația de a-și impune normele minorităților. În același timp, însă, multiculturalismul spune că aceste două culturi nu trebuie să trăiască izolat una de cealaltă, ci să-și împărtășească din realizări și valori” [4 p. 130].

O idee contradictorie întâlnim la sociologul francez Alain Touraine, care subliniază că „meritul noii ideologii este de a reacționa contra omogenizării lumii pentru profilul unei culturi mișcătoare, sprijinită pe puternice mijloace tehnice și financiare și care slăbește capacitatea de invenție, de auto-transformare și de reinterpretare a culturilor etichetate ca tradiționaliste” [5].

Conceptul de multiculturalism este relativ nou, un concept al modernității târzii, care prezintă, interpretează și reevaluează experiența socială a diversității și diferenței. Bazându-se pe principii și declarații, noua idee nu agreează, dar prevede respingerea tendințelor spre universalitate.

Ținând cont de această poziție din domeniul vieții culturale contemporane, antropologul român Achim Mișu în lucrarea *Antropologia culturală* tratează multiculturalismul prin prisma noțiunii de multiculturalitate. Pentru aceasta, autorul face o distincție între aceste două concepte.

Multiculturalitatea nu este și nu poate fi altceva decât coexistența în una și aceeași perioadă de timp, în una și aceeași realitate culturală de ansamblu, a mai multor culturi particulare sau subculturi.

Etimologic, multiculturalismul și multiculturalitatea par să fie apropiate, dar, din punctul de vedere al conținutului și al semnificației lor, totuși, sunt diferite. Parcă se aseamănă, dar, totodată, între ele apar deosebiri esențiale, deoarece *multiculturalismul* nu este o cunoaștere și o interpretare cu pretenții științifice a realității culturale, el reprezintă fenomenul deplasat dinspre cunoaștere și interpretare (adică dinspre multiculturalitate), pe care le folosește sau parazitează, într-un fel sau altul, spre zona ideologicului și politicilor [6p.123].

În realizarea studiului m-am concentrat asupra mai multor dimensiuni ale multiculturalismului, făcând apel și la alți termeni corelativi, precum: multiculturalitate, diversitate și societate multiculturală. Conform experților în domeniu, există trei modele de societate multiculturală: exemplul gânditorului german Hans-Jürgen Lüscher ne face cunoscuți cu modelul *asimilaționist*, modelul *apartheid* și modelul *poli-centric* [7]. Pentru a lărgi orizontul asupra noului discurs, filosoful canadian Will Kymlicka ne propune o interpretare a societăților multiculturale delimitate în două categorii: *societăți multinaționale* și *societăți poli-etnice* [8].

Discutând multiculturalismul ca ideologie a diversității, politologul britanic Bhikhu Parekh discută despre trei forme ale diversității culturale: *diversitatea subculturală*, *diversitatea de perspective* și *diversitatea comunitară* [9].

O amprentă pozitivă în direcția multiculturalismului prezintă sociologul Margit Feischmidt, care propune trei tipuri ale acestui concept. *Modul descriptiv* — privește multiculturalismul ca pe un fapt, o atitudine și se referă la diversitatea bunurilor culturale din societatea de consum, în primul rând, din domeniul producției culturale, din domeniul comunicării și al serviciilor. Acest tip de multiculturalism este rezultatul globalizării și, în cazul dat, toleranța culturală se reduce la iluzie, deoarece gusturile, dispozițiile diferite sunt accesorii ale unei alterități abstracte. *Modul normativ* — cel mai

des multiculturalismul este abordat în acest sens și critică regulile anterioare cu privire la diferențele sociale și culturale, dar, în același timp, pretinde la forme noi. Conceptul de bază a acestui tip de multiculturalism presupune grupuri închise, sever delimitate. *Multiculturalismul critic* — pornind de la faptul diversității culturale, reevaluează conceptele și discursurile folosite de culturile majoritare și minoritare în scopul de a crea o cultură comună mai democratică și mai deschisă. Acest tip de multiculturalism contestă regulile existente și accentuează importanța reprezentărilor [10 p. 4-5].

Lucrarea dată a prins contur prin gândirea istoricului David Hollinger, care propune un model aparte multiculturalismului: modelul „pluralist” și cel „cosmopolit”. În interpretarea sa, modelul pluralist tratează grupurile etnoculturale ca entități permanente, rezistente și subiect al drepturilor de grup. Modelul cosmopolit acceptă deplasarea granițelor dintre grupuri, afilierea multiple și identitățile hibride, având la bază drepturile individuale. Spre deosebire de multiculturalismul pluralist, care respectă granițele moștenite și plasează indivizii într-una dintre grupurile etnorasiale care trebuie protejate sau menținute, cosmopolitismul este mai circumspect față de granițele tradiționale și favorizează afilierea voluntare. Cosmopolitismul tinde spre promovarea identităților multiple, pune accent pe dinamica și caracterul schimbător al multor grupuri, este sensibil la potențialul de a crea noi combinații culturale” [11 p. 3].

În aceeași sferă se înscriu și observațiile politologului italian Giovanni Sartori, fiind ilustrate într-un volum de maximă importanță, *Ce facem cu străinii? Pluralism vs. Multiculturalism. Eseu despre societatea multiethnică*, unde analizează una dintre problemele fundamentale ale societății contemporane, cea a străinului, dar, totodată, surprinde multiculturalismul, punând accent pe conceptele de recunoaștere, autenticitate, originalitate și diferență. În același timp, surprinde multiculturalismul în misiunea politică de descoperire a diferențelor și de valorificare a lor, punând accent pe conceptele de recunoaștere, autenticitate, originalitate și diferență [12]. Prin prisma conceptului de multiculturalism urmărește examinarea noțiunii de pluralism, dar și a tipologiilor de societăți prin aplicarea conceptelor date.

Pluralismul: abordări conceptual-teoretice

Prezentul articol propune o incursiune succintă în istoria și evoluția termenului de pluralism. Abordarea diacronică este motivată de complexitatea și ambiguitatea conceptului, utilizat astăzi pe larg în diverse domenii. La prima vedere, pare a fi de dată recentă și trimite cu gândul la sfera politică, dar, în realitate, conceptul dat are o istorie mai lungă și a trecut pe parcursul timpului prin multiple transformări semantice. Datorită acestui fapt este utilizat în mai multe feluri: politic și cultural.

Din punct de vedere istoric, ideea de pluralism persistă în evoluția conceptului de toleranță. Toleranța și pluralismul sunt doi termeni diferiți, dar între care există o legătură strânsă. În acest sens, Sartori susține că pluralismul presupune toleranță și, prin urmare, un pluralism intolerant este un pluralism fals. Diferența este că toleranța respectă valorile celuilalt, iar pluralismul afirmă o valoare proprie. Pentru o înțelegere mai clară a conceptului de pluralism autorul supune conceptul de pluralism unei riguroase analize pe trei niveluri.

Pluralismul ca credință pune în relație directă pluralismul și multiculturalismul, susținând că o societate pluralistă trebuie să manifeste o atitudine de pace interculturală. *Pluralismul social* nu dispune de o definiție concretă, dar autorul, totuși, atrage atenția asupra faptului că acesta nu presupune diferențiere socială și nici o structură socială complexă. Conform teoriei lui Sartori, *pluralismul politic* dispune de mai multe forme de manifestare, dar una dintre acestea este reprezentată de existența partidelor politice, ceea ce constituie o formă de diversitate în cadrul comunităților politice [12].

Un profil cu totul singular descoperim la antropologul jamaican Michael Garfield Smith prin cele patru tipuri de pluralism, care pot fi experimentate de către societăți: pluralism cultural, social, structural și rezidual. Fiecare tip reprezintă modul specific de încorporare în societate. În cadrul pluralismului cultural existența unor culturi distincte nu implică segregare și grupurile implicate evoluează la fel și în sfera politică. Distincția culturală își găsește manifestarea într-o separare a relațiilor sociale

la nivelul mediului de muncă și socializare datorită pluralismului social. Prin cel structural, diferența culturală, fiind ajutată de organizarea socială separată, implică încorporarea diferențială în sfera publică. În ceea ce numește autorul pluralism rezidual, care se consideră o formă accentuată de pluralism cultural, minoritatea domină majoritatea [13].

Din moment ce se înmulțesc legăturile de interdependență între țări, se resimte impunător nevoia de a ne cunoaște vecinii apropiați sau îndepărtați. Comparația este metoda cea mai adecvată pentru a pune în lumină originalitatea contextelor naționale. Ideile filosofilor din trecut își găsesc semnificația în faptul că nu se poate înfăptui cunoașterea de sine decât numai prin cunoașterea celuilalt și, în acest context, sociologul francez Mattei Dogan în referința bibliografică *Cum să comparăm națiunile* argumentează că pluralismul cultural există numai în relație cu statul-națiune, din moment ce grupurile sunt „plurale” numai în comparație cu entitățile unificate național [14 p. 65].

Concluzii

În baza celor relatate, țin să subliniez următoarele: multiculturalismul este un adevărat proiect, în sensul propriu al termenului, care produce diversitate, în schimb, pluralismul se referă la o abordare care recunoaște existența mai multor valori, opinii și tradiții culturale în cadrul unei societăți. Această abordare se concentrează pe promovarea dialogului, a cooperării și a schimbului intercultural într-un cadru de egalitate. Deși ambele abordări încurajează respectul pentru diferențele culturale și pun în valoare diversitatea, acestea se concentrează pe aspecte diferite ale relațiilor interculturale. Multiculturalismul este mai centrat pe protejarea și promovarea drepturilor și intereselor culturilor minoritare, în timp ce pluralismul se concentrează mai mult pe crearea unei comunități interculturale care valorizează și se bucură de diferențele culturale.

Alegerea unei abordări depinde în mare măsură de contextul social și cultural, dar este important să se țină cont de avantajele și dezavantajele fiecăreia pentru a promova o relație interculturală constructivă și tolerantă. Fără a fi un curent politic care mobilizează oamenii, multiculturalismul rămâne, totuși, o expresie a diversificării lumii contemporane și a multiplelor soluții politice prin care încercăm să răspundem noilor provocări sociale, economice și culturale. După părerea mea, la nivel individual, suntem obligați să acceptăm și să încurajăm diferențele, care nu trebuie să devină o piedică într-un proces de adaptare și integrare, atât din partea minorităților, care au frică de izolare și discriminare, cât și din partea populației majoritare, care trebuie să conștientizeze că diferit nu înseamnă în mod necesar mai rău.

Referințe bibliografice

1. MOLES, A. *Sociodinamica culturii*. București: Editura Științifică, 1974.
2. GEORGIU, Gr. *Comunicarea interculturală: probleme, abordări, teorii*. București: Comunicare.ro, 2010. ISBN 978-973-711-275-0.
3. WATSON, C.W. *Multiculturalism*. Buckingham: Philadelphia Press, 2000. ISBN 978-033-520-521-9.
4. SCHOPFLIN, G. Pe căi diferite spre multiculturalitate. In: *Relațiile interetnice în România postcomunistă*. Cluj-Napoca: Fundația CRDE, 2000, pp. 123-133. ISBN 973-0-02184-8.
5. TOURAINE, A. *Critica de la modernidad*. Paris: Fayard, 1992. ISBN 2-213-03005-7.
6. MIHU, A. *Antropologia culturală*. Cluj-Napoca: Dacia, 2001. ISBN 973-35-1299-0.
7. LUSENBRIK, H.J. *Interkulturelle Kommunikation: Interaktion, Fremdwahrnehmung, Kulturtransfer*. Bloomington: Metzler, 2005. ISBN 978-347-601-989-9.
8. KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship: A Liberal theory of Minority rights*. Oxford: Clarendon Press, 1995. ISBN 978-019-152-097-6.
9. SALAT, L. *Politică și etnicitate: identitate, comportament și instituții în contextul diversității etnoculturale*. Cluj-Napoca: Accent, 2011. ISBN 978-606-561-048-4.
10. FEISCHMIDT, M. *Multiculturalismul*. Budapesta: Osiris, 1997. ISBN 963-37926-5-7.
11. HOLLINGER, D.A. *Postethnic America: Beyond Multiculturalism*. New York: Basic Book, 1995. ISBN 978-046-505-991-1.
12. SATORI, G. *Ce facem cu străinii? Pluralism vs multiculturalism: Eseu despre societatea multiethnică*. București: Humanitas, 2007. ISBN 978-973-50-1594-7.
13. SMITH, G.M. *The plural society in the British West Indies*. California: Press, 1965
14. DOGAN, M. *Cum să comparăm națiunile: Sociologia politică comparativă*. București: Alternative, 1993. ISBN 973-95550-0-4.